

nordamerikanska aktörer, vilkas arkiv inte tycks ha bevarats.

Weiss lyckas bra med att belysa de praktiska svårigheterna, liksom spänningen mellan ekonomi och filantropi, när det kommer till kampen mot slaveriet. 1807 års beslut i Storbritannien om att förbjuda handel med slavar illustrerar på ett tydligt vis spänningen mellan filantropiska och ekonomiska argumentet i den internationella politiken. En viktigt ekonomisk motivering till varför Storbritannien söker förhindra andra nationer från att bedriva slavhandel är att man inte vill att de skall tjäna pengar på det tomrum som uppstår då Storbritannien avslutar den. Vi ser det i diskussionen om det svenska slaveriförbudet, då Storbritannien under Napoleonkriget utlovar slavön Guadeloupe som kompensation till Sverige för att godta ett förbud mot slavhandeln. Vad som tar vid bland ledande intressenter i Sverige är en diskussion om hur man därefter ska kunna upprätthålla slavpopulationen på Guadeloupe. Diskussionen handlar om att försvara slaveriet på Guadeloupe, när handeln med slavar från Afrika förbjöds, och att rädda möjligheten till en inomkaribisk slavhandel. Detta skulle lyckas genom att göra slavar till trälar och inte låta dem säljas utan tillstånd förutom till någon annan plantage på ön. Till detta sades att utförelse av slavar skulle helt förbjudas och att slavar inte skulle få användas inom sjöfarten (skälet till detta motiverades av rymningsrisken). Bland rättigheter skulle dock slavar fortfarande kunna friköpa sig själva, men med restriktionen att friköpta slavar inte skulle få rätt att äga egna slavar. I denna anda fortsätter diskussionen och synliggör därmed tidens cynism och antihumanism i synen på människor från Afrika på ett skrämmande vis. Sverige fick dock aldrig Guadeloupe på grund av utgången i Napoleonkrigen.

För att återanknyta till frågan om en tidpunkt för en eventuell minnesdag för avskaffandet av slavhandeln i Sverige, visar Weiss också att det är svårt att ge ett klart svar. Frågan är vilket årtal som skall gälla och vilken effekt dessa deklARATIONER egentligen fick vid dåtiden? Vi har förbudet 1813, men frågan är om det blev ett förbud eftersom Sverige aldrig övertog ön Guadeloupe.

Situationen var oklar fram till Wienkongressens förbud 1815. Därefter följer förbud 1823 och 1830 då dödsstraff infördes för slavhandel (men enbart för införelse av nya slavar från Afrika) samt ett traktat mellan Sverige och Storbritannien 1824 och sedan ett med Frankrike 1835 där slavhandel förbjöds. 1845 blir i sin tur Sverige den andra nationen i världen som ställer sig bakom en deklaration om ett avskaffande av slaveriet. Den sista tidpunkten utgörs av den 9 oktober 1847, då den sista slaven på Saint-Barthélemy friköptes. Hittills tycks också detta datum vara det mest accepterade.

Avslutningsvis är det även möjligt att lyfta en vidare kontext till denna historia. Som det allt oftare konstateras i slavforskningen så har historieforskningens fokus länge legat på den atlantiska världen och triangelhandeln, medan andra delar av världen där européer också var aktiva i slavhandel hamnat i skuggan eller glömts bort helt. Då undertecknad i sin egen forskning upptäckte att svenska skepp fraktade slavar från Afrika över Medelhavet till hamnar i Osmanska riket i mitten på 1700-talet och att denna inblandning fortsätter i förtäckta former i början av 1800-talet, finns det skäl att vidareutveckla diskussionen och perspektiven. Samma sak gäller det faktum att svenska undersåtar, sjömän i handelsflottan, vilka tillfångatogs till havs av muslimska korsarer för att sedan i många fall säljas som slavar i städer som Alger och Tunis i Nordafrika. Under läsningen av Weiss välskrivna och viktiga bok har en rad spännande perspektiv öppnats på frågan om slavhandel under svensk flagg. Jag rekommenderar så många som möjligt att läsa denna välskrivna och viktiga bok.

Joachim Östlund, Lund

Peter Dahlén: *Nationens väl och kroppens fostran. En biografi om idrottsledaren, militären och radiomannen Bertil Uggla*. Bokförlaget Idrottsforum, Malmö 2016. 400 s., ill. ISBN 978-91-85645-19-0.

Hälsofostran, ibland på gränsen till hälsokult, är ett fenomen lika synligt idag som i äldre tid. Ut-

ifrån ett grekiskt ideal med förankring i de antika olympiska spelen, återupptagna 1896 i Aten, skulle andlig spänst kombineras med fysisk aktivitet. Svenska idrottsföreningar döptes till Hellas, startad på Södermalm, först enbart för pojkar, eller Sparta, en brottningsklubb i Malmö. Kopplad till socialdarwinism och väl också rashygien omhuldades kroppskultur och en tidvis framgångsrik handbollsklubb i Uddevalla, grundad 1920, tog detta namn.

Då Radiotjänsts sändningar tog sin början vid 1920-talets mitt aktualiserades frågan om morgongymnastik skulle införas som stående programinslag. I en intervju ställde sig majoren Ebbe Lieberath, den svenska scoutrörelsens skapare och ordförande i Stockholms allmänna gymnastikföreningar positiv, förutsatt att lektionen gjordes lekfull utan alltför många kommandon. På hösten 1929 tog morgongymnastiken sin början och kom att fortgå till 1948. Gymnastiken i ottan utgjorde den hurtfriska inledningen till den väntande arbetsdagen, en daglig ritual, som inte gärna fick försummas. Dock rådde viss oenighet om vid vilken tidpunkt programmet skulle sändas och vilka grupper som skulle nås. Arbetarklassen, som skulle infinna sig tidigt på sina fabriker, uteslöts av praktiska skäl. Målgruppen blev därigenom främst tjänstemän och kontorsanställda.

En centralgestalt under denna tid var officeren Bertil Uggla, som redan under radions första år fick göra gymnastikpropaganda och som sedan under de dryga femton år han ledde morgonprogrammet avancerade från kapten till överste. Under den tid då radions enda kanal nådde flertalet svenskar blev han rikskänd. Han hade avlagt examen vid Gymnastiska Centralinstitutet och hans idrottsliga meriter var imponerande. Särskilt framgångsrik hade han varit som stavhoppare, bronsmedaljör i Stockholmsolympiaden 1912, och modern femkampare, där han segrade i det första svenska mästerskapet. Nyligen har en heltäckande biografi över Bertil Uggla utkommit. Den är författad av Peter Dahlén, professor i Bergen, som tidigare publicerat avhandlingen *Från Vasaloppet till Radiosporten, med Sven Jerring-epoken i centrum*.

Uggla tillhörde en adelssläkt med ursprung i

Västergötland och med starka officerstraditioner. Fadern var general och chef för Krigshögskolan på Karlberg, där sonen tillbringade sina första levnadsår. Han gifte sig med generalsdottern Karin Hammarskjöld, från en adelssläkt med rötter i nordöstra Småland, varpå familjen bosatte sig på Östermalm nära regementen och försvarshögkvarter, det vittnar onekligen om en socialt hög position. Genom sin mångsidighet och odogmatiska hållning blev Uggla en brobyggare mellan den moderna tävlingsidrotten och Linggymnastiken, som löpte risk att förstelnas i traditionella former. Det är en konflikttård, som väl kartlagts av vår ledande idrottshistoriker Jan Lindroth, till vilken Dahlén dedicerat sin bok. Under mellankrigstiden skaffade sig våra rikstidningar egna sportredaktioner, ledda av legendarer som Olof Groth, David Jonasson och Sven Lindhagen. Redan under första världskriget hade Torsten Tegnér grundat *Idrottsbladet*. Trots sina hårt kritiserade avarter höll idrotten på att inta sin plats som erkänd folkrörelse. Och Uggla var lika intimt förbunden med idrottsrörelsen som gymnastiken, för honom helt nödvändiga komplement till varandra.

Även om Uggla inte var partipolitiskt aktiv hörde han naturligen hemma inom den konservativa åsiktsfällan, som värnade om tronen, svärdet och altaret. Han var kronprinsen Gustaf Adolfs adjutant, bekännande kristen och medverkade vid morgonböner och andakter i radion. Dahlén relaterar Uggla till det något märkliga begreppet muskelkristendom, företrätt av exempelvis KFUM.

Under andra världskriget med dess beredskapsanda och över hela landet arrangerade riksmarscher hade Uggla ett flertal ledande uppgifter. För det hårt drabbade Finland engagerade han sig starkt och var chef för Finlandskommitténs militärbyrå. Han var nära vän med den blivande överhovpredikanten Hans Åkerhielm, som var fältpräst i Finland under såväl Vinterkriget som Fortsättningskriget. Det var inte svårt att sympatisera med Finland i dess överlevnadskamp, men sett i ett efterhandsperspektiv fanns där en, om än begriplig, överspändhet, som då Åkerhielm under Vinterkrigets slutskede i ett tal i Hedvig Eleonoras kyrka placerade

in Jesus Kristus på det tappert stridande Finlands sida. Det var en spänningsfylld exalterad atmosfär som även gett sig tillkänna några dagar tidigare i attentatet på kommunistiska *Norrskensflamman*, som krävde fem människoliv, lika många som i Ådalen 1931.

I en intervju gav den ledande radiomannen Sven Jerring sin bild av Bertil Ugglas: Han var allmänt populär då han med metallklingande officersröst kommenderade svenska folket att stiga upp ur sängarna, dra upp gardinerna och öppna fönstren inför kroppsövningarna i Per Henrik Lings efterföljd. Då etnologen Jonas Frykman i efterhand sökt summera Ugglas insats betonar han att han framstår som en folkhemmets morgonpigge kroppscoach. "Käck" var tidens lösenord. Det förefaller som om Ugglas inte hade så mycket gemensamt med äldre officerskollegor, där det förekom en dragning åt alkohol och kvinnor. Hans livsstil märks även i hans tragiska död, under en motionsrunda i Mariebergsskogen i Karlstad, dit han fått en ettårig kommendering, vid endast 55 års ålder. Han stod då i begrepp att tillträda chefskapet för GCI. Officiant vid Ugglas jordfästning i Hedvig Eleonoras kyrka var Hans Åkerhielm, som fungerade som familjens huspräst.

Ugglas var nationalist på ett sätt som knappast längre existerar, dessutom med starka gentlemanideal. Hedersman var hans eget ord och det är en gammaldags maskulinitet han företräder. Helt främmande skulle han stå inför den gapiga flåschauvinism, som i vår tid kan grassera vid idrottsevenemang och i vilken inte minst våra sportjournalister kan excellera. I Bertil

Ugglas hederskodex ingick att visa tillbörlig respekt och beundran för medtävlarna.

Det dröjde dock inte länge förrän utvecklingen lämnat Ugglas väl moraliserande ideal bakom sig. 1948 lades radions morgongymnastik ner, även om den senare fått återkomma i andra, mer lättsamma former. Lingiaden 1949 blev en sista imponerande massmanifestation, men ekonomiskt en förlustaffär som tärde alltför hårt på livsviljan hos huvudorganisatören Agne Holmström, under decennier en ledande gestalt inom svensk gymnastikrörelse. De amatörideal som Bertil Ugglas satt så högt, tunnades snabbt ut. Den kommersiella förflackning som idrotten därefter undergått skulle han säkert haft svårt att fördras.

Den fylliga presentation av Bertil Ugglas liv, på över 400 sidor och rikt illustrerad, som Peter Dahléns gjort kallar han en gärningsbiografi. Det innebär att Ugglas mer privata liv hamnat i skuggan. För att kompensera detta har författaren avslutningsvis gett en presentation av hustrun Karin Ugglas samt av deras fyra barn. I den patriarkala miljö som präglat Bertil Ugglas var det naturligt att hans hustru verkade som en kvalificerad hemmafru, men efter tre decennier i detta värv och efter makens död kom hon att bli en framgångsrik hotellchef. Inledningsvis ges också en presentation av den familj där Bertil Ugglas växte upp, med tio barn och där fler än Bertil gjorde militära karriärer likaväl som de var framgångsrika på sportarenorna. Generellt speglar Dahléns bok väl tidsandan i de högre samhällsskikten under 1900-talets första hälft.

Bert Mårald, Umeå